Studies of Islamic Jurisprudence and the Basis of Law
Online ISSN: 2783-0837 Print ISSN : 2783-2368
Homepage: fvh.journals.miu.ac.ir

A Comparative Study of the Right to Terminate a Contract for Minor Breach under French, Italian, and American Law and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, in Comparison with Iranian Law

Ali Yarinejad[1]✉

1. PhD Candidate in Private Law, University of Judicial Sciences and Administrative Services, Tehran, Iran. Email: Yarinejadali75@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received
9 February 2025
Received in revised form
23 March 2025
Accepted
25 March 2025
Available online
22 December 2026

Keywords:
Minor breach,
partial breach,
minor breach in judicial practice,
minor breach under Iranian law

ABSTRACT

In contracts concluded between contracting parties, breaches of contractual obligations may arise with respect to the quality and delivery of the contractual performances, as well as contractual terms and undertakings. Such breaches may be fundamental or merely minor and insignificant. Should a judge impose the same remedies in both circumstances? Various legal systems distinguish between fundamental breaches and breaches involving terms of minor importance. Iranian law and Imami jurisprudence, however, contain no explicit provision establishing such a distinction. According to one view, the apparent position is that no distinction is made between different types of breach, and the aggrieved party may, as appropriate, invoke the available remedy, including termination of the contract. Another view maintains that various indications in the Iranian Civil Code—including the requirement that the disparity be substantial for the establishment of the option of ghabn (خیار غبن; the right to rescind a contract on grounds of gross disparity), the requirement that a defect materially impair the intended use for the establishment of the option of ʿayb (خیار عیب; the right to rescind on grounds of defect), the principle of contractual binding force, and the qāʿida lā ḍarar (قاعده لاضرر; the no-harm rule)—support the conclusion that fundamental and minor breaches should not give rise to identical remedies. Employing a descriptive-analytical method, drawing on library-based research, and examining relevant jurisprudential and legal principles and existing judicial practice, this article concludes that a distinction should be drawn between fundamental and minor breaches of contractual obligations. In cases of minor breach, alternative remedies, such as damages, should be available, while the right to terminate the contract should be reserved for cases in which the breach is fundamental. Recent judicial practice in Iran and several other countries reflects a movement in this direction.

Cite this article: Yarinejad, A. (2026). A comparative study of the right to terminate a contract for minor breach under French, Italian, and American law and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, in comparison with Iranian law. *Studies of Islamic Jurisprudence and Basis of Law, 20*(2), pp. 3–26. https://doi.org/10.22034/fvh.2025.20566.2108

© Author(s) retain the copyright. Publisher: Al-Mustafa International University.
DOI: https://doi.org/10.22034/fvh.2025.20566.2108

Introduction

The right to terminate a contract is one of the most important remedies for breach of contractual obligations and plays a key role in protecting the rights of contracting parties. Nevertheless, one of the most challenging and insufficiently addressed issues in Iranian law concerns breaches of minor contractual terms and obligations and their implications for the right to terminate a contract. The central question is whether any departure from the terms of a contract, even one that appears insignificant, entitles the other party to terminate the entire agreement.

Under Iranian law, which recognizes the principle of party autonomy, contracting parties may incorporate any terms into their agreement and stipulate termination as a consequence of their breach. This applies to both essential terms and minor provisions included in standard-form contracts. By contrast, many legal systems distinguish between fundamental and minor breaches and prescribe different remedies for each. A fundamental breach affects the principal purpose of the contract, whereas a minor breach is relatively insignificant and may reasonably be regarded as tolerable.

The Iranian Civil Code, however, unlike French and Italian law, American law, and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), does not expressly establish such a distinction. This omission has given rise to considerable uncertainty in judicial practice. The principal research question is therefore how breaches of minor contractual terms should be treated under Iranian law and what jurisprudential and legal foundations might justify remedies proportionate to such breaches.

The study seeks to substantiate the hypothesis that principles such as the no-harm rule (*qāʿidat lā ḍarar*), the principle of tolerance (*qāʿidat al-tasāmuḥ*), the principle of contractual binding force (*aṣl al-luzūm*), and the preference for compelling performance over termination support the inadmissibility of terminating a contract solely on the basis of a minor breach. Using a descriptive-analytical approach and drawing on library-based sources and judicial practice, the article seeks to clarify this concept and propose a solution consistent with justice.

Research Methodology

This study adopts a descriptive-analytical method based on library research. Its research materials comprise legislation, judicial practice, jurisprudential and legal scholarship, and international instruments relating to contractual breach and the right to terminate a contract. Data were collected through consultation of authoritative jurisprudential and legal works, scholarly articles, decisions of the General Board of the Supreme Court, and judgments delivered by courts of first instance and courts of appeal.

For the purposes of comparative analysis, the study examines the legislation and judicial practice of France and Italy, American contract law, and the CISG. The collected material is analyzed through legal and jurisprudential reasoning, with particular emphasis on the general principles of contract law, including the principle of contractual binding force, the no-harm rule, the principle of tolerance, and good faith. The objective is to establish the foundations for denying a right to terminate a contract in cases of minor breach. Judicial decisions are also examined to assess the practical development of the relevant case law.

Literature Review and Research Background

The concept of fundamental breach has an established position in leading legal systems. Article 25 of the CISG defines a fundamental breach as a breach that results in such detriment to the other party as substantially to deprive that party of what it is entitled to expect under the contract, subject to the foreseeability qualification specified in the provision.

In French law, although former Article 1184 treated non-performance as a ground for termination, judicial practice restricted termination to sufficiently serious breaches. Article 1455 of the Italian Civil Code expressly provides that termination is unavailable where the non-performance is of minor importance. In American law, the doctrines of strict performance and substantial performance enable courts to award damages rather than permit termination in cases of minor breach.

In Iranian law, independent research specifically addressing this issue remains limited. The Civil Code's approach, as characterized by the present study as an “all-or-nothing” approach, has created a significant gap in the legal framework. Scattered studies suggest that judicial practice has recently begun to distinguish between different degrees of contractual breach.

The present study seeks to make an original contribution by drawing on authoritative jurisprudential principles—including the no-harm rule, the principle of contractual binding force, and the principle of tolerance—and analyzing judicial decisions to establish that termination should not be permitted in response to insignificant breaches.

Findings

The findings can be organized into several principal areas.

First, the comparative analysis demonstrates that the legal systems examined clearly recognize a distinction between fundamental and minor breaches and generally reserve the right to terminate a contract for fundamental breaches.

Second, Iranian civil legislation does not expressly establish such a distinction. With respect to statutory rights of rescission, including those arising from defects and non-conformity with contractual descriptions, the prevailing interpretation may suggest that any breach gives rise to a right of

termination. Article 479 of the Iranian Civil Code, which requires a defect in leased property to be sufficiently serious to justify rescission, may nevertheless support the view that a distinction should be drawn between minor and serious breaches.

Third, the analysis of jurisprudential principles indicates that the no-harm rule, the principle of tolerance, the principle of contractual binding force, and the preference for compelling performance over termination provide a substantial foundation for denying termination in cases of minor breach. Where a minor breach does not cause significant harm, the no-harm rule may support maintaining the contract in force.

Fourth, the examination of Iranian judicial practice indicates that courts of appeal have adopted a more recent approach to the issue. In one case, a three-day delay in paying 500 million tomans out of a total contractual price of 161 billion tomans was considered an insignificant breach, and the judgment ordering termination was overturned. In another case, a delay of 40 minutes in transferring funds and the failure to pay a 30% rent increase for one month were considered tolerable. These decisions indicate a judicial movement toward accepting the distinction between fundamental and minor breaches.

Discussion

The findings indicate that an absolutist approach to the right to terminate contracts under Iranian law is inconsistent with justice and fairness. An expansive interpretation of this right, particularly in major commercial transactions, may enable one party to invoke an insignificant breach as a pretext for terminating the entire contract, thereby imposing substantial losses on the other party, even where that party has performed the greater part of its contractual obligations. Such conduct may constitute an abuse of rights.

By contrast, recent judicial practice, which relies on the no-harm rule and the principle of hardship to reject termination for minor breaches, reflects a rational approach consistent with jurisprudential principles. The no-harm rule, which underlies many statutory rights of rescission, may operate in favor of the party whose performance is challenged in this context, since allowing termination could impose disproportionate harm on that party. The principle of tolerance likewise supports this approach.

Nevertheless, this emerging judicial practice operates in the absence of an explicit statutory framework, compelling courts to rely on general legal principles. Where the parties have expressly stipulated a right to terminate the contract for breach of a specific term, the principle of party autonomy should prevail. However, a general termination clause should not automatically be interpreted as extending to minor breaches.

The most appropriate solution would be to amend the Iranian Civil Code to establish an express distinction between fundamental and minor breaches.

Until such reform is enacted, courts may rely on the aforementioned principles to prevent unjust outcomes.

Conclusion

In conclusion, a breach of minor contractual terms or obligations does not, by itself, justify termination of the contract. This approach is consistent with the laws of several developed legal systems and international instruments and is grounded in established jurisprudential principles, including the no-harm rule, the principle of tolerance, the principle of contractual binding force, and the preference for compelling performance over termination.

In recent years, Iranian judicial practice has taken meaningful steps in this direction. By rejecting termination claims based on minor breaches, courts have increasingly recognized that preserving contractual relationships should take precedence over bringing them to an end, unless the breach is sufficiently fundamental to defeat the contract's principal purpose.

It is therefore recommended that the legislature amend the Iranian Civil Code to provide expressly, in terms comparable to Article 1455 of the Italian Civil Code, that termination is unavailable where the breach is of minor importance in light of the other party's interests, and that the right to terminate be reserved for fundamental breaches. Judges should also be encouraged to apply the principles of fairness, good faith, and the no-harm rule to avoid ordering termination for minor breaches and instead direct the parties toward appropriate compensation for loss.

Declarations

Author Contributions: The article was written entirely by the sole author.

Data Availability Statement: Not applicable.

Acknowledgments: The author has declared no acknowledgments.

Ethical Considerations: All principles of academic integrity, including accurate citation of sources and the avoidance of bias in the analysis, were observed.

Funding: This research received no financial support from any public or private organization or institution.

Conflict of Interest: The author declares no conflict of interest in connection with this research.

Declaration of Generative AI and AI-assisted Technologies: The author used artificial intelligence in certain instances to translate and summarize selected texts.

مطالعات فقه اسلامی و مبانی حقوق
شاپا برخط: ۰۸۳۷-۲۷۸۳ شاپا چاپی: ۲۳۶۸-۲۷۸۳
Homepage: fvh.journals.miu.ac.ir

بررسی تطبیقی حق فسخ در «تخلف جزئی» در حقوق فرانسه، ایتالیا، آمریکا و کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا با حقوق ایران

علی یاری‌نژاد[1]✉

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران. رایانامه: Yarinejadali75@gmail.com

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقالهٔ پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۱
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۰۳
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۰۵
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۱۰/۰۱

کلیدواژه‌ها:
تخلف جزئی،
نقض جزئی،
نقض جزئی رویهٔ قضایی،
نقض جزئی حقوق ایران

چکیده

در قراردادهای منعقدشده بین متعاقدین، ممکن است در خصوص عوضین قرارداد از نظر کیفیت و نحوهٔ تسلیم، و همچنین راجع به شروط و تعهدات قراردادی، تخلف و نقض عهدی رخ دهد. این تخلف و نقض عهد ممکن است جنبه‌ای اساسی و بنیادین داشته باشد و ممکن است جزئی و ناچیز باشد. آیا تعیین ضمانت اجرا توسط قاضی در برخورد با هر یک از این موارد به‌صورت یکسان خواهد بود؟ حقوق کشورهای مختلف میان تخلف جزئی و تخلف از شروط کم‌اهمیت و ناچیز تفکیک قائل شده‌اند. در ایران و فقه امامیه، اما صراحتی در این خصوص وجود ندارد و طبق نظر برخی، ظاهر بر این است که بین انواع نقض عهد تفاوتی وجود ندارد و فرد، حسب مورد، می‌تواند ضمانت اجرای لازم، از جمله فسخ را اعمال نماید؛ برخی دیگر، اما نظر بر این دارند که از قرائن مختلف قانون مدنی، از جمله قید فاحش بودن در تحقق خیار غبن، صعوبت انتفاع در خیار عیب، اصل لزوم قراردادها و قاعدهٔ لاضرر، می‌توان این‌گونه برداشت کرد که میان نقض اساسی و نقض جزئی قرارداد، ضمانت اجرای واحدی وجود ندارد. در این مقاله، با شیوهٔ تحلیلی-توصیفی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای و استناد به مبانی فقهی و حقوقی و بررسی رویهٔ قضایی موجود، این نتیجه حاصل شده است که میان نقض اساسی تعهدات قراردادی و نقض جزئی آن می‌بایست قائل به تفکیک شد و در خصوص مورد اخیر، از ضمانت اجراهای دیگری مانند جبران خسارت استفاده کرد و حق فسخ قرارداد را ناظر به حالتی دانست که نقض به‌صورت بنیادین و اساسی رخ داده است؛ همچنان‌که رویهٔ قضایی کشور ایران و برخی کشورهای دیگر رو به این سمت نهاده‌اند.

استناد: یاری‌نژاد، علی. (۱۴۰۵). بررسی تطبیقی حق فسخ در «تخلف جزئی» در حقوق فرانسه، ایتالیا، آمریکا و کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا با حقوق ایران. مطالعات فقه اسلامی و مبانی حقوق، ۲۰(۲)، صص. ۳-۲۶.
https://doi.org/10.22034/fvh.2025.20566.2108

ناشر: جامعه المصطفی العالمیه.
© نویسنده(گان).

مقدمه

حقوق قراردادها به‌عنوان یکی از ارکان اصلی نظام‌های حقوقی، همواره مورد توجه قانون‌گذاران، حقوق‌دانان و قضات بوده است. در این میان، حق فسخ قرارداد به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم برای حمایت از طرفین قرارداد در صورت تخلف از تعهدات، جایگاه ویژه‌ای دارد. یکی از مسائل چالش‌برانگیز در این زمینه که می‌توان گفت در این حوزه به‌نوعی مغفول مانده، «تخلف از شروط ناچیز» و تأثیر آن بر حق فسخ قرارداد است. آیا تخلف از شروطی که به‌ظاهر کم‌اهمیت هستند، می‌تواند به طرف مقابل این حق را بدهد که قرارداد را فسخ کند؟ درواقع، طرفین انتظارات خود و تعهداتی را که لازم می‌دانند، در قرارداد شرط کرده و بسته به رویکرد متعاقدین ممکن است هر شرطی در قرارداد، چه دارای اهمیت و چه به‌ظاهر بی‌اهمیت، در قرارداد درج شود.

از طرف دیگر، مبتنی بر اصول حقوق قراردادها، تخلف از شروط مندرج در قرارداد به طرف دیگر حق انحلال عقد را داده و وی می‌تواند اقدام به گسیختن پیمان کند. این امر، همچنان‌که مشهور است، نشئت‌گرفته از اصل شناخته‌شده حاکمیت اراده می‌باشد. در مواردی حق فسخ قرارداد در قانون پیش‌بینی شده، مانند مواردی که به فرد مغبون و مغرور و فریب‌خورده حق انحلال قرارداد را می‌دهد که این موارد در خصوص هر خیار مبنای متفاوتی دارد و برای حمایت از شخص متضرر یا در مواردی حمایت از نظم عمومی، چنین ضمانت اجرایی پیش‌بینی می‌شود. اما در کنار این موارد، در راستای شخصی‌سازی قرارداد، حق فسخ قراردادی نیز در قالب خیار شرط پیش‌بینی شده است که بر این مبنا، فرد می‌تواند هر شرطی را که خلاف قانون و شرع نباشد، در قرارداد شرط کرده و در صورت تخلف از این شرط، اقدام به فسخ قرارداد کند. متعلق تخلف ممکن است شروط و تعهدات اساسی و بنیادین باشد و همچنین ممکن است از شروط و تعهدات جزئی نشئت گیرد.

تخلف و یا نقض اساسی معمولاً به مواردی اطلاق می‌شود که تخلف یکی از طرفین به حدی جدی است که هدف اصلی قرارداد را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد (طالب احمدی، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۱). در چنین مواردی طرف دیگر، حق فسخ قرارداد را دارد. برای مثال، اگر در یک قرارداد فروش کالا فروشنده اصلاً کالا را تحویل ندهد، به‌نوعی تخلف و نقض اساسی رخ داده است و فرد متضرر مستحق فسخ قرارداد خواهد بود. در مقابل تعهدات و شروط اساسی، تعهدات جزئی و شروط ناچیزی وجود دارد که لازم است در خصوص ضمانت اجرای نقض و تخلف از این شروط، سخن گفته شود.

برای تعریف شروط ناچیز و تعهدات جزئی می‌توان به استناد قاعدهٔ «تعرف الأشیاء بأضدادها»، از تعریف تعهدات اساسی کمک گرفت. برای مثال اگر تحویل دادن کلی مبیع و یا ثمن، تخلف عمده و اساسی به حساب می‌آید، تأخیر یک‌روزه در تحویل کالا می‌تواند تخلف جزئی به حساب آید.

همچنین، پیش‌بینی شروطی که در قرارداد جنبه مهمی در رابطه با عوضین ندارد نیز می‌تواند در همین حوزه قرار گیرد. بر این اساس، زمانی که برای نقض اساسی، ضمانت فسخ در نظر گرفته شده، برای موارد غیراساسی و غیرمهم، چنین ضمانت اجرایی وجود ندارد؛ زیرا در موارد نقض جزئی، قرارداد بدون آنکه قابل فسخ باشد، برای طرفین الزام‌آور است و طرف مقابل امکان مطالبه خسارت را خواهد داشت (Jenkins, 1968, p. 258). اما در حقوق ایران و مطابق قانون مدنی، چنین تفکیکی وجود ندارد.

در این خصوص، مسئله این است که آیا چنین جایگاهی را می‌توان در حقوق ایران متصور بود یا خیر؟ در این مقاله، سعی بر این است که ضمانت اجرای تخلفات جزئی و نقض شروط ناچیز در حقوق ایران با استفاده از مبانی فقهی و حقوقی مطالعه شده و با مطالعه مقایسه‌ای با حقوق اروپا، درصدد یافتن راه‌حلی برای ضمانت اجرای چنین مواردی بود.

پیشینه

مسئله نقض جزئی قرارداد یا تخلف از برخی شروط کم‌اهمیت تاکنون به‌صورت مستقل در منابع موجود مورد بحث قرار نگرفته و تحقیقی در خصوص آن انجام نشده است. اما بااین‌حال، در منابع مختلف به‌تبع تحلیل کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا در خصوص نقض اساسی قرارداد مسائل مختلفی مطرح شده است که به برخی از این تحقیقات در طول مقاله اشاره شده است.

در مقاله حاضر، سعی شده است که پس از تبیین محل نزاع و توضیح تفاوت میان نقض اساسی و نقض جزئی، به رویهٔ قضایی شکل‌گرفته در حقوق ایران در خصوص ضمانت اجرای نقض جزئی قرارداد و کشورهای دیگر، از جمله فرانسه، آمریکا، ایتالیا و کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا نیز اشاره شود.

تبیین محل نزاع

تعهداتی که بر ذمهٔ هر یک از طرفین قرار می‌گیرد، جزو لاینفک یک قرارداد به حساب می‌آید. گاهی این تعهدات مربوط به عوضین قراردادی است (Issa, 2018, p. 152) و گاهی ناشی از شروط ضمن عقد است. این شروط ممکن است شروط مهم و مد نظر طرفین باشد و ممکن است شروط ناچیز و بی‌اهمیتی باشد که در نمونه قراردادهای یک شرکت همیشه درج می‌شده است. در خصوص هر یک از این موارد، یعنی تعهد برخاسته از متعلق قرارداد و تعهد برخاسته از شرط ضمن عقد، ممکن است تخلفی از ناحیه یکی از طرفین ایجاد شود.

این تخلف و نقض قرارداد ممکن است به‌صورت جدی و عمده اتفاق بیفتد؛ یعنی برای مثال، در عوضین قرارداد، مبیع کاملاً معیوب تحویل داده شود. یا ممکن است نقض و تخلف به‌صورت جزئی اتفاق بیفتد؛ برای مثال، از چند تن خرید عین معین، چند کیلو از آن دارای عیب باشد. همچنین، در نقض شروط ضمن عقد هم ممکن است نقض و تخلف، عمده و مهم باشد و ممکن است جزئی و ناچیز باشد. برای مثال، اگر در قراردادی فرد به‌جای استفاده از مصالح درجه اول مطابق شروط مندرج در عقد، از مصالح درجه سوم استفاده کند یا به‌طور کلی هر شرط مهمی را نقض کند، تخلف و نقض عمده بوده و فرد می‌تواند نسبت به فسخ قرارداد اقدام کند.

در مقابل، اگر در متن قرارداد تعهداتی برای یکی از طرفین درج شده، مانند زمان تحویل مبیع در تاریخ خاصی، اما از این تعهد به‌صورت جزئی تخلف شود (برای مثال، شرط شده موضوع قرارداد در فلان روز یا فلان ساعت انجام شود؛ اما با یک روز تأخیر یا چند ساعت تأخیر انجام شود) (Crowell, 2012, p. 288) که البته در هر مورد با توجه به ماهیت آن، عرف قضاوت‌کننده خواهد بود (Thorpe, 1996, p. 161)، اینجا نقض و تخلف جزئی بوده است.

همچنین، در خصوص شروط بی‌اهمیتی که با توجه به نوع قرارداد و عرف موجود تعیین شده و از آن تخلف شده و در یک بند از قرارداد برای تخلف از هر یک از تعهدات حق فسخ پیش‌بینی شده باشد، به نظر می‌رسد می‌بایست حق فسخ را منصرف از موارد بی‌اهمیت و ناچیز دانست؛ مگر آنکه به‌صورت صریح حق فسخ در صورت تخلف از آن شرط پیش‌بینی شده باشد (Collins, 2003, p. 357). برای نمونه، در قراردادی در ماده‌ای جدا، تعهدات زیادی برای پیمانکار درج شده و یکی از این تعهدات رعایت اخلاق حرفه‌ای توسط کارکنان است و در ماده‌ای دیگر برای هرگونه تخلف از مفاد قرارداد حق فسخ پیش‌بینی شده است. با توجه به هر مورد و قضاوت عرف، باید معتقد بود که در این مورد حق فسخ مزبور تا زمانی که صراحتاً از نوع تخلف نام نبرده، شامل شروط ناچیز و بی‌اهمیت نمی‌شود.

بررسی تخلف جزئی در حقوق کشورهای خارجی و اسناد بین‌المللی

در حقوق کشورهای اروپایی و همچنین در اسناد بین‌المللی مانند کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا (CISG)، نقض قرارداد معمولاً به دو دسته اصلی تقسیم می‌شود: نقض اساسی و نقض جزئی. علاوه بر این، مفهوم نقض پیش‌بینانه نیز به‌عنوان یکی از اشکال نقض قرارداد مورد توجه قرار می‌گیرد. بااین‌حال، تمرکز اصلی در مباحث حقوقی اغلب بر تمایز بین نقض جزئی و نقض اساسی است، زیرا این تمایز تأثیر مستقیمی بر حقوق و تعهدات طرفین قرارداد دارد.

۱. کنوانسیون بیع بین‌الملل

مادهٔ ۲۵ کنوانسیون سازمان ملل متحد دربارهٔ بیع بین‌المللی کالا (CISG) به تعریف نقض اساسی قرارداد می‌پردازد. این مفهوم از جایگاه بسیار مهمی در نظام جبران خسارت کنوانسیون بیع برخوردار بوده و در مواد مختلف این کنوانسیون مورد استفاده قرار گرفته است. زمانی که صحبت از نقض اساسی قرارداد می‌شود، طبیعتاً در مقابل آن نقض ساده یا غیراساسی یا جزئی مطرح خواهد شد (Brand & Ferrari, 2004, p. 602). مطابق مادهٔ مذکور، نقض قرارداد توسط یکی از طرفین زمانی اساسی محسوب می‌شود که منجر به ورود آن‌چنان خسارتی به طرف دیگر شود که وی را به‌شکلی عمده از آنچه انتظار آن را به‌موجب قرارداد داشته است، محروم نماید (Cohen, 1997, p. 78)؛ مگر اینکه طرف ناقض چنین نتیجه‌ای را پیش‌بینی نکرده باشد و یک فرد متعارف همانند او نیز در شرایط و اوضاع و احوال مشابه، چنین نتیجه‌ای را نمی‌توانسته پیش‌بینی کند. این تعریف بر دو عنصر کلیدی تأکید دارد:

۱. محرومیت عمده از منافع مورد انتظار طرف دیگر؛ و ۲. پیش‌بینی‌پذیری خسارت توسط طرف ناقض (نعمت‌اللهی و فاطمیون، ۱۳۹۸، ص. ۱۶۴).

لذا مطابق این مقرره، هر نقض و تخلف قراردادی حق فسخ به متضرر نمی‌دهد؛ بلکه آن تخلفی حق فسخ می‌دهد که اساسی باشد. در غیر این صورت، یعنی در زمانی که نقض جزئی باشد، مهلتی اضافی به متعهد برای اجرای تعهد داده می‌شود (Moens, 2003, p. 115) و در وهله بعدی امکان فسخ قرارداد مهیا می‌شود (قبولی درافشان و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۹۲).

همچنین در بند ۲ مادۀ ۱ـ۳ـ۷ اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی، مشابه اصل ۲۵ کنوانسیون بیع بین‌الملل، نقض اساسی را ملاک حق فسخ دانسته است (قاسمی و دیگران، ۱۳۹۷، ص. ۱۹۳). مبنای نقض اساسی، فارغ از حاکمیت اراده و قرارداد میان طرفین، اصل بقای قرارداد و جلوگیری از بطلان بی‌مورد قراردادها است. بر این اساس، در کنوانسیون بیع بین‌الملل اجازه انحلال عقد را به هر دلیلی نداده است و صرفاً زمانی فرد حق فسخ دارد که نقض اساسی رخ داده باشد، مانند اجرای ناقص قرارداد، عدم تحویل کالا و... (اسفندیار و همکاران، ۱۴۰۳، ص. ۹۰۷).

۲. حقوق فرانسه

طبق مادۀ ۱۱۸۴ سابق قانون مدنی فرانسه، طرف غیرمتخلف این حق را داشت که در صورت نقض هر یک از تعهدات قراردادی توسط طرف دیگر، از جمله تعهدات فرعی یا جانبی مندرج در قرارداد، درخواست فسخ قرارداد را مطرح کند. بااین‌حال، دادگاه‌های فرانسوی از این قاعده که آن را بسیار سخت‌گیرانه می‌دانستند، ناراضی بوده و به‌سرعت به‌وسیله ایشان رویه‌ای ایجاد شد که فسخ قرارداد را به اثبات این موضوع مشروط می‌کرد که نقض باید به‌اندازه کافی جدی باشد (عبدی‌پور فرد و رضایی، ۱۴۰۲، ص. ۵۱). به‌عنوان مثال، در سال ۱۸۴۵ دیوان عالی کشور فرانسه این‌گونه حکم می‌دهد که تأخیر ۲۴ ساعته در تحویل کالای فروخته‌شده به خریدار حق فسخ قرارداد را نمی‌دهد؛ زیرا تأخیر در تحویل باعث هیچ‌گونه زیان مالی به خریدار نشده است.

رویۀ قضایی بعدی از صدور حکم فسخ قرارداد در زمانی که مستأجر یک شرکت به‌طور پراکنده یک بند غیررقابتی پیوست قرارداد اجاره اصلی را نقض کرده بود، امتناع می‌کرد. همچنین، زمانی که موجر یک انبار مبلمان برخی از مبلمان‌های توافق‌شده را به‌موقع تحویل نداده بود یا در مواردی که در فروش یک وسیله نقلیه، ظرفیت بار یا قدرت موتور آن کمتر از مقدار توافق‌شده در قرارداد بوده است، دادگاه‌ها از صدور حکم فسخ امتناع کرده‌اند؛ بنابراین، دادگاه‌ها تنها در مواردی اجازه فسخ قرارداد را می‌دادند که نقض، با توجه به تمامی شرایط، به‌اندازه کافی جدی تلقی می‌شد (DiMatteo, 2021, p. 42). به‌عنوان مثال، در جایی که خریدار بخشی از مبلغ توافق‌شده تحت قرارداد فروش را پرداخت نکرده است، جایی که مالکان زمین در یک قرارداد بهره‌برداری مشترک (مزارعه) رفتاری «تهاجمی، توهین‌آمیز و تهدیدکننده» علیه مستأجران داشتند، و جایی که مستأجر یک گاراژ به‌طور منظم اجاره را پرداخت می‌کرد؛ اما به‌طور مکرر نامه‌های توهین‌آمیزی برای موجر خود ارسال می‌کرد (DiMatteo, 2021, p. 43)، مجوز فسخ داده نشده است. ارزیابی عوامل فوق و تصمیم به اعطای فسخ فوری یا تعیین دوره جبران، به‌عنوان تصمیماتی در نظر گرفته می‌شود که با واقعیات پرونده سروکار دارند و بنابراین به صلاحدید دادگاه‌های بدوی واگذار شده است.

لذا می‌توان گفت مهم‌ترین شرط برای فسخ یک‌جانبه در حقوق فرانسه این است که نقض قرارداد باید از شدت کافی برخوردار باشد (منی ابوبکر الصدیق، ۲۰۱۹، ص. ۸۱) و عدم اجرای جزئی به فرد حق فسخ قرارداد را نمی‌دهد (دارویی، ۱۳۹۳، ص. ۱۲۱).

۳. حقوق ایتالیا

در قانون مدنی سابق ایتالیا سال[1] ۱۸۶۵ که متأثر از قانون مدنی فرانسه بود، در خصوص نقض قرارداد مواد مبهمی وجود داشت و به‌طور کلی مطابق مادهٔ ۱۱۶۵ این قانون، فسخ به‌دلیل هر نوع تخلفی با حکم دادگاه مجاز قلمداد می‌شد. البته بند سوم مادهٔ ۱۱۶۵ نیز به دادگاه اجازه داده است تا قبل از اعلام فسخ، به متعهد مهلت ایفای آن اعطا کند. اما این امر در رویهٔ تعدیل‌یافته، به این شکل که حق طرف غیرمتخلف برای فسخ قرارداد براساس مادهٔ ۱۱۶۵ (ICC) منوط به ارزیابی قضایی از میزان شدت نقض قرارداد شد (DiMatteo, 2021, p. 51). این رویکرد در حالی اتخاذ شد که قانون مدنی هیچ شرطی مبنی بر لزوم جدی بودن نقض قرارداد، تعیین نکرده بود. در مواردی که نقض ناچیز یا بی‌اهمیت تلقی می‌شد، دادگاه‌ها از صدور حکم فسخ قرارداد خودداری کرده و در عوض به طرف متخلف فرصت بیشتری برای انجام تعهداتش می‌دادند. این رویهٔ قضایی و اعتقاد ایجاد شده در مورد مادهٔ ۱۱۶۵ قانون مدنی سال ۱۸۶۵ باعث شد که در تصویب قانون مدنی جدید ایتالیا مصوب ۱۹۴۲ این انگاره لحاظ گردد تا سیستم حقوقی را منسجم‌تر و هماهنگ‌تر با نیازهای تجاری سازد.

مطابق مادهٔ ۱۴۵۵ قانون مدنی ۱۹۴۲، «اگر عدم اجرای تعهدات توسط یک طرف از نظر منافع طرف دیگر ناچیز باشد»،[2] امکان فسخ قرارداد وجود ندارد. البته در مواد بعدی، سه استثنا را بیان کرده که اولین استثنا در مادهٔ ۱۴۵۶ عبارت است از اینکه فرد برای نقض هر تعهد، خیار شرط پیش‌بینی کرده باشد و در صورت رخ دادن نقض، اعلام کند که قصد استفاده از این شرط را دارد.

نکته قابل توجه اینکه در مادهٔ مزبور، قانون‌گذار ایتالیایی تعیین و اعمال حق فسخ را مشروط به مهم بودن و اساسی بودن مورد تخلف نکرده است؛ اما با این وجود، دادگاه‌های ایتالیا توافق مذکور را هم در خصوص هر نوع تأخیر یا اجرای ناقصی که «به‌اندازه کافی جدی» نباشد، تفسیر کرده‌اند (DiMatteo, 2021, p. 52). نهایتاً به نظر می‌رسد درصورتی‌که طرفین در قالب یک شرط صریح، امکان فسخ عقد را در هر حالتی، حتی در حالت تخلف از شرط جزئی پیش‌بینی کرده باشند، امکان فسخ قرارداد وجود دارد (Randall, 2014, p. 138). همچنان‌که ملاحظه می‌شود، جهت‌گیری حقوق ایتالیا از نظر عملکردی معادل نقض اساسی مندرج در مادهٔ ۲۵ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا است. به عبارتی، در مادهٔ ۱۴۵۵ قانون مدنی ایتالیا و مادهٔ ۲۵ کنوانسیون، هر دو تناسب بین شدت نقض و راه‌حل‌های جبرانی رعایت شده است.

۴. حقوق آمریکا

در آمریکا، به‌عنوان یکی از کشورهای حقوق کامن‌لا، مفاهیم متعددی از نقض وجود دارد، مانند انطباق دقیق[3] و عملکرد قابل توجه.[4] این رویکردها عمدتاً در زمینه اعتبارات اسنادی[5] مطرح می‌شود؛ اما اصول آن در سایر

1. Civil Code of 1865
2. Articolo 1455 CC «[I]. Il contratto non si può risolvere se l'inadempimento di una delle parti ha scarsa importanza, avuto riguardo all'interesse dell'altra».
3. strict compliance
4. substantial performance
5. Letters of Credit

حوزه‌های حقوق قراردادها نیز مورد بحث قرار می‌گیرد. در دکترین انطباق دقیق، هرچیزی که کمتر از عملکرد کامل باشد، تخلف محسوب می‌شود. دکترین عملکرد قابل توجه وفای به عهد کامل را چیزی کمتر از صددرصد می‌داند و بیشتر در مورد قراردادهای خدماتی، مانند قراردادهای مربوط به پروژه‌های ساختمانی، اعمال می‌شود (Ryan, 2009, p. 178). تفاوت عملی بین این دو آن است که در رویکرد اول، خریدار ممکن است از پرداخت نهایی تا رسیدن به عملکرد کامل خودداری کند؛ درحالی‌که در دومی، خریدار موظف است پرداخت نهایی را انجام دهد و سپس به دنبال راه‌حلی مانند تعمیر، تعویض، یا خسارت باشد (DiMatteo, 2021, p. 73).

با این وجود، دادگاه‌های آمریکا نیز انواع مختلفی از نقض قرارداد را تشخیص داده‌اند، از جمله نقض جزئی یا ناچیز و نقض اساسی. نقض جزئی یا ناچیز به نقضی اطلاق می‌شود که تأثیر کمی یا هیچ تأثیری بر ارزش یا عملکرد کالا یا خدمات ارائه‌شده ندارد. نقض جزئی یا نسبی معمولاً شامل نوعی از نقض است که ماهیت کالا یا خدمات را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد. به‌عنوان مثال، طرفین قرارداد اغلب بیان می‌کنند که تحویل به‌موقع «از اهمیت اساسی برخوردار است»،[1] به این معنی که عدم رعایت تاریخ تحویل مشخص‌شده، نقض اساسی محسوب می‌شود. بااین‌حال، دادگاه‌ها اغلب این الزام قراردادی را نادیده می‌گیرند، به‌ویژه زمانی که تأخیر معقول باشد و طرف دریافت‌کننده آسیب جدی‌ای از تأخیر جزئی در تحویل متحمل نشده باشد (DiMatteo, 2021, p. 75).

یکی از پرونده‌های معروف در حقوق آمریکا در زمینه نقض جزئی، مربوط به دعوای جاکوب و یانگ علیه کنت[2] است که در سال ۱۹۲۱ در دادگاه عالی نیویورک مطرح شد. در این پرونده، پیمانکار (جاکوب و یانگ) قراردادی با کارفرما (کنت) برای ساخت یک خانهٔ مجلل امضا کرده بود. در قرارداد مشخص شده بود که لوله‌های مورد استفاده در ساخت خانه باید از جنس لوله‌های ردینگ باشند. بااین‌حال، پیمانکار به‌اشتباه از لوله‌های دیگری استفاده کرد که از نظر کیفیت و قیمت مشابه لوله‌های ردینگ بودند. پس از اتمام ساخت، کارفرما متوجه این موضوع شد و از پرداخت باقی‌ماندهٔ مبلغ قرارداد خودداری کرد. کارفرما ادعا می‌کند که استفاده از لوله‌هایی غیر از ردینگ،[3] یک نقض اساسی[4] است و به او حق می‌دهد که قرارداد را فسخ کند و مبلغ باقی‌مانده را پرداخت نکند. از سوی دیگر، پیمانکار استدلال کرد که این یک نقض جزئی[5] است؛ زیرا لوله‌های استفاده‌شده از نظر کیفیت و عملکرد مشابه لوله‌های ردینگ بودند و هیچ تأثیر منفی بر نتیجهٔ نهایی پروژه نداشتند. نهایتاً دادگاه عالی نیویورک به ریاست قاضی بنجامین کاردوزو به‌نفع پیمانکار حکم صادر می‌کند. قاضی کاردوزو در رأی خود استدلال می‌کند که این نقض، یک نقض جزئی است و کارفرما حق فسخ قرارداد یا عدم پرداخت مبلغ باقی‌مانده را ندارد. وی با اتکا به اصل انطباق قابل قبول[6] بیان کرد که پیمانکار به‌طور

1. time of the essence
2. Jacob & Youngs, Inc. v. Kent
3. Reading
4. material breach
5. minor breach
6. substantial performance

عمده تعهدات خود را انجام داده است و تفاوت بین لوله‌های استفاده‌شده و لوله‌های ردینگ ناچیز بوده است (Cohen, 1997, p. 76).

لازم به ذکر است که در برخی قراردادها، علی‌الخصوص بین شرکت‌ها به‌صورت پیمانکاری، قراردادهایی منعقد می‌شود. در چنین قراردادهایی معمولاً ستون تعهدات هر یک از طرفین، تعهدات ریز و درشتی نگارش می‌شود و در بند دیگری از قرارداد نیز برای عدم رعایت هر یک از این تعهدات، ضمانت اجرای فسخ در نظر گرفته می‌شود. در این صورت دادگاه می‌بایست در صورت دادرسی چنین دعوایی، حق فسخ مزبور را در خصوص هر نقض تعهدی قابل اجرا نداند و فسخ مزبور را در جایی قابل اعمال بداند که شرط دارای اهمیت نسبی باشد.

در پروندهٔ رایس علیه شورای شهر گریت یارموث،[1] قرارداد ارائهٔ خدمات مدیریت اوقات فراغت و نگهداری محوطهٔ شورای شهر به‌مدت ۴ سال به پیمانکار داده شده بود. پس از هفت ماه شورا به‌دلیل نقض قرارداد، مدعی فسخ قرارداد به استناد بند ۲۳ قرارداد می‌شود. در این بند این‌گونه ذکر شده است که: «پیمانکار مرتکب تخلف از هر یک از تعهدات خود در قرارداد شود، شورا می‌تواند با اخطار کتبی به پیمانکار قرارداد را خاتمه دهد». شورا مدعی است که آقای رایس به‌صورت مناسب از امکانات ورزشی و پارک نگهداری نکرده است و تأخیر در انجام تعمیرات یا ارائهٔ خدمات داشته است. قاضی پرونده بر این باور بود که این بند در مواردی جریان خواهد داشت که نقض به‌اندازهٔ کافی جدی باشد و باید از تفسیر تحت‌اللفظی قرارداد خودداری کرد؛ زیرا در بند ۲۳.۲.۱، هیچ تعهد خاصی را به‌عنوان شرط اساسی مشخص نکرده یا مشخص نکرده است که نقض کدام تعهدات منجر به فسخ قرارداد می‌شود، بلکه به نظر می‌رسد تمام تعهدات، هرچند کوچک یا بی‌اهمیت را شامل می‌شود. این تفسیر غیرمنطقی و فاقد هرگونه توجیه تجاری خواهد بود و طرفین نمی‌توانسته‌اند قصد داشته باشند که نقض هر تعهد فرعی به طرف متعهدله حق فسخ کل قرارداد را بدهد (Stone, 2019, p. 427).

همچنین در این راستا دعوای شولر آ گ علیه شرکت فروش ابزارهای ماشینی ویکمن[2] پروندهٔ دیگری است که مفادی شبیه به پروندهٔ مذکور دارد (Mulcahy, 2004, p. 199).

حقوق ج.ا. ایران و فقه امامیه

در قانون مدنی و حقوق ایران، برخلاف برخی کشورها، به‌صورت صریح تفکیکی میان انواع نقض وجود ندارد. در خصوص نقض اساسی نیز سخنی به میان نیامده است و حتی در قسمت‌هایی که اقتباس‌شده از حقوق فرانسه و سوئیس می‌باشد، چنین عباراتی به‌کار نرفته است. همچنین در مواردی مانند عقد بیع که برای طرفین حق فسخ پیش‌بینی‌شده، مانند خیار رؤیت و خیار تخلف از وصف، ظاهر در آن است که با هر تخلف و کمترین ضرری نیز حق فسخ ثابت می‌باشد. لذا براساس نظر برخی نویسندگان، در بحث فسخ قراردادها، اعمال این حق فسخ بدون توجه به نتایج و خسارات حاصله از نقض و نوع تعهد نقض‌شده، صورت می‌پذیرد.

1. Rice v Great Yarmouth Borough Council
2. Schuler AG v Wickman Machine Tool Sales Ltd

به عبارت دیگر، در بحث فسخ در حقوق ایران، هیچ تفاوتی میان نقض اساسی و غیراساسی وجود ندارد و حتی ممکن است در صورت وجود کمترین ضرری، حق فسخ برای طرفین ایجاد شود (اسفندیار و همکاران، ۱۴۰۳، ص. ۹۶۸). این نظر در مواردی صحیح به نظر نمی‌رسد. اگرچه از ظاهر قانون و تمسک به عموم و اطلاق آن برمی‌آید که بین امکان فسخ و عدم آن تفاوتی در شدت و ضعف نقض وجود ندارد، اما همچنان‌که در قانون مدنی مقرر شده است، قانون‌گذار درحالی‌که کوچک‌ترین نقض عهد در بیع عین معین را موجب فسخ دانسته است، در مقابل در بیع کلی، حتی در صورت نقض اساسی، اصل را بر الزام دانسته و فرد برای فسخ ابتدا باید پروسهٔ طولانی الزام را طی کند. به‌نوعی دچار افراط و تفریط شده است (میرزانژاد جویباری، ۱۳۸۱، ص. ۳۳۰). در این خصوص، برای حل این تعارض می‌بایست تفسیر منطقی و البته عادلانه ارائه داد. درواقع باید گفت اگرچه چنین ظاهری از عموم و اطلاق قانون مدنی برمی‌آید (در خصوص عدم تفاوت در نقض جزئی یا اساسی و بااهمیت)، اما رویهٔ قضایی می‌بایست در پی سازگاری این قواعد برآید، چراکه این رویهٔ قضایی است که سازندهٔ حقوق می‌باشد (جعفری‌تبار، ۱۳۹۶، ص. ۵۰). همچنان‌که در ادامه پس از بررسی مبانی عدم وجود حق فسخ در فقه و حقوق در خصوص نقض جزئی به برخی از آرای دادگاه‌ها در این زمینه نیز اشاره خواهد شد.

۱. خیار عیب و صعوبت انتفاع

در راستای موارد گفته‌شده، قرائنی نیز در قانون مدنی قابل شناسایی است که تأییدکنندهٔ وجود اختلاف در نقض جزئی و تخلف جزئی با نقض اساسی می‌باشد. برای مثال، در خیار عیب، مقنن در مادهٔ ۴۷۹ قانون مدنی در خصوص اجاره، عیبی را موجب حق فسخ دانسته است که موجب نقصان منفعت یا صعوبت در انتفاع شود. همانند چنین حکمی در مادهٔ ۱۶۴۱ قانون مدنی فرانسه نیز مقرر شده است. مطابق این ماده، فروشنده مسئول عیوب پنهان کالای فروخته‌شده است که آن را برای استفاده‌ای که در نظر گرفته شده است، نامناسب می‌کند یا این استفاده را چنان کاهش می‌دهد که خریدار اگر از آن‌ها اطلاع داشت، آن را معامله نمی‌کرد یا قیمت کمتری برای آن می‌پرداخت.

اگرچه این ماده ظهور در آن دارد که عیبی در مبیع به خریدار حق فسخ می‌دهد که به‌اندازهٔ کافی جدی باشد و عیب جزئی چنین حقی را به خریدار نمی‌دهد، بر این اساس برخی معتقدند مادهٔ ۴۷۹ قانون مدنی ایران نیز مختص عقد اجاره نیست (نعمت‌اللهی و فاطمیون، ۱۳۹۸، ص. ۱۸۴). اما به نظر می‌رسد نظر صحیح‌تر آن است که در حقوق ایران این ماده مختص به عقد اجاره و یکی از وجوه تمایز خیار عیب در عقد اجاره و عقد بیع است؛ زیرا در عقد بیع، عیبی که منتج به صعوبت انتفاع و نقصان منفعت هم نشود، مجوز فسخ را به طرف معامله می‌دهد، برخلاف عقد اجاره و این دو دارای مبانی خاص خود هستند (ابهری، ۱۳۹۱، ص. ۱۲).

با این وجود، همچنان‌که در مطالب بعدی بیشتر تفصیل داده می‌شود، مادهٔ ۴۷۹ را می‌توان در حدود خود مؤیدی در نظر گرفت و در بیع هم در مواردی که عیب به‌وجودآمده در نزد عرف قابل تسامح و ناچیز می‌باشد، حسب هر پرونده و اوضاع و احوال خاص آن قرارداد، دادگاه نمی‌بایست فسخ مزبور را تأیید نماید. رسیدن به

این نتیجه هم بدون تسری مادهٔ ۴۷۹ به عقد بیع نیز امکان‌پذیر می‌باشد. لذا اگر عیب جزئی باشد و به عبارتی تخلف جزئی رخ داده باشد، حق فسخی پدید نخواهد آمد.

۲. خیار غبن، تعذر تسلیم و تفلیس

استقرا در خیارات قانونی نشان می‌دهد فارغ از اینکه برخی خیارات دارای جنبهٔ تعبدی هستند (خیار مجلس و حیوان) و برخی دیگر مخلوق ارادهٔ طرفین می‌باشد (خیار شرط)؛ اما برخی دیگر مانند خیار تعذر تسلیم و تفلیس برای زمانی وضع شده‌اند که نقض قرارداد به‌صورت اساسی رخ داده است؛ زیرا موارد استناد به خیار تعذر تسلیم اموری مانند تلف مورد معامله قبل از قبض توسط ثالث است (تلف قبل از قبض ناشی از قوهٔ قاهره موجب انفساخ عقد است) (شیروی، ۱۳۸۳، ص. ۱۶۶) و به‌صورت کلی تحویل نگرفتن عوض قراردادی می‌باشد و این مصداق نقض اساسی به حساب می‌آید. همچنین در خیار تفلیس نیز مبنای خیار، ناتوانی در اجرای قرارداد و ورشکستگی خریدار می‌باشد.

لازم به ذکر است که در خصوص خیار غبن هم به‌صراحت مادهٔ ۴۱۶ قانون مدنی، فرد صرفاً در زمانی خیار غبن دارد که غبن مزبور فاحش باشد؛ لذا بر این اساس، اگر خریدار مبیع را بالاتر از قیمت واقعی معامله کرده باشد اما این اختلاف قیمت قراردادی و بازاری جزئی و قابل تسامح باشد، حق فسخی برای وی قابل تصور نخواهد بود.

۳. تقدم الزام بر حق فسخ

در خصوص اینکه در صورت عدم ایفای تعهدات قراردادی از سوی متعهد، آیا متعهدله در بدو امر می‌تواند اقدام به فسخ قرارداد کند یا اینکه می‌بایست درخواست الزام متعهد را تقاضا نماید، میان حقوق‌دانان و فقها اختلاف‌نظر وجود دارد. این بحث در فقه ذیل شروط ذکر می‌شود اما همچنان‌که گفته شده، صرفاً مربوط به شروط ضمن عقد نیست و در عوضین اصلی قرارداد نیز جریان دارد (مراغی، ۱۴۲۹، ص. ۲۸۳). بررسی تفصیلی این اختلاف‌نظر در مجال این مقاله نمی‌گنجد، اما لازم است به همین امر اکتفا شود که عقیدهٔ غالب و مشهور بر آن است که در موارد نقض تعهدات قراردادی، الزام و اجبار متعهد بر حق فسخ مقدم است و پس از عدم امکان الزام متعهد، نوبت به حق فسخ می‌رسد.

در قانون مدنی نیز به‌تبع فقه چنین رویکردی در نظر گرفته شده است (عبدی‌پور فرد و رضایی، ۱۴۰۲، ص. ۶۱). این امر که در حقوق ایران اصل بر اجرای عین تعهد است و فسخ قرارداد جنبهٔ استثنایی دارد، خود می‌تواند مؤیدی باشد بر اینکه در مواردی نیز که نقض جزئی و کم‌اهمیت قراردادی رخ می‌دهد، می‌بایست قائل به ضمانت اجرایی غیر از فسخ بود، حتی در شرایطی که شروط قراردادی ظهور در حق فسخ متعهدله در صورت هرگونه تخطی و نقض قرارداد داشته باشد.

۴. اصل لزوم قراردادها

موارد و قواعد دیگری در راستای موارد مذکور قابل اشاره خواهد بود، از جمله این موارد اصل لزوم قراردادها می‌باشد. برای این قاعده که در مادهٔ ۲۱۹ قانون مدنی نیز مورد اشاره قرار گرفته، معانی مختلفی ذکر شده است

که یکی از معانی آن در موارد شک در تأثیر فسخ می‌باشد که به‌موجب استصحاب، اصل عدم تأثیر فسخ است و درنتیجه آثار عقد همچنان باقی است (محقق داماد، ۱۴۰۶، ج. ۲، ص. ۱۶۰). به عبارتی، هرگاه در عقدی که لزوم آن برای ما مسلم است به‌جهتی از جهات تردید در وجود حق فسخ و خیار به وجود آید، مقتضای این قاعده آن است که حکم به عدم خیار یعنی لزوم عقد داده می‌شود (محقق داماد، ۱۳۷۱، ص. ۷۰). در مانحن‌فیه نیز اگر تخلف رخ‌داده آن‌چنان جزئی باشد که قابل اغماض بوده و یا شرط مندرج در قرارداد به‌گونه‌ای ناچیز باشد که توان منازعه با اصل لزوم را نداشته باشد، باید حق داد که فسخ عقد در چنین مواردی امکان‌پذیر نخواهد بود.

۵. قاعدهٔ تسامح

قاعدهٔ تسامح مورد دیگری است که قاعده‌انگاری آن مورد پذیرش برخی علمای حقوق قرار گرفته (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۰، ص. ۲۱۱، به نقل از مظلوم رهنی و عابدینی، ۱۳۹۸، ص. ۳۴۰) و برای آن نیز مثال‌هایی ذکر کرده‌اند؛ بر این اساس، قوانین و قواعد حقوقی باید در قلمروی خود حکومت داشته باشند، اما برای رعایت مصالح مردم اگر این مقررات و قواعد بیان‌شده بیش از حد معقول تصلب داشته باشند، گاه غیرقابل‌تحمل جلوه می‌کنند. ناگزیر برای رعایت همین مصالح باید تسامحی به خرج داد که عقلاً پسندیده باشد. این تسامح و اغماض را در علم حقوق تسامح حقوقی می‌گویند. به نظر می‌رسد در خصوص تطبیق این قاعده با مصداق می‌توان مثال موردی را بیان کرد که در قرارداد برای تأخیر در پرداخت ثمن حق فسخ پیش‌بینی‌شده و بدهکار با تأخیر بسیار اندک ثمن را پرداخت کند اما طلبکار ادعای فسخ قرارداد را داشته باشد که به نظر می‌رسد این مورد مصداق تخلف جزئی بوده و مشمول قاعدهٔ تسامح می‌باشد.

۶. قاعدهٔ لاضرر

لاضرر مبنای دیگری است که می‌تواند در خصوص عدم امکان فسخ قرارداد در صورت تخلف جزئی و تخلف از شروط ناچیز مورد استناد قرار گیرد. بر این اساس، یکی از مهم‌ترین قواعدی که آن را به‌عنوان مبنای فسخ قلمداد کرده‌اند، قاعدهٔ لاضرر است که مبتنی بر حدیث نبوی «لاضرر و لاضرار فی الاسلام» می‌باشد. براساس این مبنا، حق فسخ قرارداد مبتنی بر ضرر به‌وجودآمده در برخی از خیارات با قاعدهٔ لاضرر قابل توجیه می‌باشد (سبحانی، ۱۴۲۳، ص. ۳۸). با توجه به این امر و در نظر گرفتن نفی حکم ضرری در خصوص قاعدهٔ لاضرر، درصورتی‌که از تخلف جزئی فرد ضرری به طرف مقابل وارد نشود، حق فسخ به وی تعلق نخواهد گرفت. البته در این خصوص باید در نظر داشت که اگر شرط هرچند بی‌اهمیتی به‌صورت صریح با ضمانت اجرای فسخ در قرارداد پیش‌بینی‌شده باشد، از امر گفته‌شده خارج است و فرد می‌تواند قرارداد را فسخ کند.

رویهٔ قضایی ایران

همچنان‌که در طول مقاله اشاره شد، در بسیاری از کشورها میان نقض تعهدات قراردادی از جهت جزئی یا عمده بودن تفکیک قائل شده‌اند. در حقوق ایران نیز اگرچه در ظاهر میان این دو تفاوتی وجود ندارد، اما قرائنی

مورد اشاره قرار گرفت که نشان می‌دهد در حقوق ایران این امر ناشناخته نیست و همچنین به برخی مبانی فقهی نیز اشاره شد. در کنار این موارد، رویهٔ قضایی است که می‌تواند امر مذکور را بهتر قاعده‌انگاری کند. در این زمینه نیز در رویهٔ دادگاه‌های ایران چندین رأی وجود دارد که به امر مذکور پرداخته‌اند و میان تخلفات جزئی و اساسی تفکیک کرده و در نقض جزئی، حق فسخ را برای فرد به رسمیت نشناخته‌اند.

در یکی از این آرا، دعوایی در خصوص فسخ قرارداد صلح طرح می‌شود که موضوع قرارداد، واگذاری تعداد ۱۲ دستگاه آپارتمان به مبلغ بیش از ۱۶۱ میلیارد تومان در سال ۱۴۰۰ بوده است. مطابق قرارداد، قرار بوده که اقساط مبلغ مزبور در تاریخ‌های معین پرداخت شود. یکی از این اقساط به مبلغ ۵۰۰ میلیون تومان با سه روز تأخیر پرداخت شده است و بر این اساس خواهان مطابق تبصره ذیل بند «ی» برای خوانده اظهارنامه فسخ می‌فرستد. سپس دادگاه بدوی به استناد بند مزبور حکم به تأیید فسخ قرارداد می‌دهد، اما دادگاه تجدیدنظر رأی مزبور را مخدوش می‌داند و معتقد است که درج شرط مزبور به‌جهت جلوگیری از ورود ضرر به‌نفع مشروطله (خواهان) است، نه برای کسب منفعت و افزایش دارایی. در مانحن‌فیه، نقض قرارداد از سوی خوانده (تجدیدنظرخواه) اساسی نبوده و بسیار جزئی است و خوانده از مبلغ ۱۶۱ میلیارد تومان صرفاً ۵۰۰ میلیون تومان را آن هم با تأخیر سه روزه پرداخت کرده است و به دلالت قواعد فقهی لاضرر و عسر و حرج قابل اغماض می‌باشد؛ زیرا این مبلغ یک‌سیصدم ثمن معامله است و بسیار جزئی قلمداد می‌شود و از مصادیق تحمیل شرایط سخت و مشقت‌آور به خریدار بوده و مخالف و مغایر قاعدهٔ انصاف بوده است.[۱]

در یک رأی دیگر، دادگاه بدوی حکم بر اعلام فسخ اجاره‌نامه مستند دعوا به‌لحاظ عدم پرداخت درصد افزایش اجاره‌بهای توافق‌شده وفق بند ۸ آن صادر می‌کند. در این قرارداد، متداعیین پیرو قرارداد اجاره مغازه، با توجه به رکود بازار و عدم پیشرفت فروش داروخانه، توافق نمودند که اجاره‌بهای مغازه از مردادماه تا انتهای سال ۱۴۰۲ مبلغ ۳۰ میلیون تومان باشد و پس از اتمام سال ۱۴۰۲ نیز مذاکره در خصوص مبلغ اجاره‌بهای سال جدید توافق شود. تجدیدنظرخواه (خوانده) مطابق توافق صورت‌گرفته، اجاره‌بهای تعیین‌شده را پرداخت کرده است و دلیلی دال بر توافق در خصوص سال‌های آتی ارائه نگردیده است. مطابق قرارداد شرط شده است که مبلغ اجاره‌بها در سال بعدی (۱۴۰۳) ۳۰ درصد افزایش پیدا کند که البته منوط به مذاکره و توافق جدید شده است.

حسب رأی دادگاه، به نظر می‌رسد که مستأجر در یک ماه افزایش ۳۰ درصدی را پرداخت نکرده است و دلیل آن را هم عدم توافق جدید ذکر کرده‌اند و تجدیدنظرخوانده (خواهان) به استناد این امر اقدام به فسخ قرارداد کرده است و دادگاه تجدیدنظر، فسخ قرارداد را به‌دلیل جزئی و عدم فاحش بودن نپذیرفته است. مطابق نظر دادگاه «فسخ یک بد ضروری است و در جایی باید به‌کار برود که ادامه عقد حکم ضرری داشته باشد و فسخ با کمترین تخلف منطبق بر روح کاملاً فردی و خودخواهانه است؛ اما درواقع معیارهایی مانند همکاری متقابل و منع سوءاستفاده ذی‌نفع (من‌له‌الخیار) هر نوع تخلفی را سبب انحلال عقد نمی‌داند. در حقیقت قاعدهٔ لاضرر نافی حکم ضرری است؛ لذا در موردی که برای مثال شخصی بخش اعظم ثمنی را پرداخت کرده است و تتمه

۱. شعبهٔ ۱۰ دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شماره دادنامه ۱۴۰۳۶۸۳۹۰۰۰۴۷۷۱۸۷۸، مورخ ۱۴۰۳/۰۴/۰۹

آن را در مهلت مقرر پرداخت نکرده است، حکم به فسخ قرارداد هرچند مبتنی بر شروط قراردادی باشد غیرمنصفانه می‌باشد. بااین‌حال در جایی که تخلف سنگین است و این تخلف به‌وضوح حقوق مشروطله را تضییع می‌کند، می‌توان درخواست فسخ را پذیرفت. در مانحن‌فیه، جعل شرط فسخ در قرارداد اجاره برای جلوگیری از ورود ضرر بوده است و اجاره‌بهای ماهیانه بر مبنای توافق سابق به‌موقع پرداخت شده است و آنچه پرداخت نشده، بر مبنای توافق دوم و آخرین اراده طرفین منوط به تعیین اجاره‌بهای جدید پس از مذاکره شده است که به دلالت قاعدهٔ فقهی لاضرر و عسر و حرج قابل اغماض است، بر این اساس حکم به بطلان دعوی خواهان بدوی صادر می‌شود.»[۱]

در رأی دیگری، خواهان تقاضای تأیید انفساخ قرارداد عادی ۱۳۹۹ را به‌جهت عدم ایفای تعهد قراردادی خواندگان به مبلغ ۲۱ میلیون ریال درخواست کرده است. خواندگان متعهد شده‌اند که نسبت به پذیرش خواهان برای رشته پزشکی در یکی از دانشگاه‌های استانبول، ازمیر و... اقدام نمایند. ازاین‌جهت، خواهان مبلغ ۲۱ هزار دلار آمریکا به‌صورت پیش‌پرداخت به خواندگان پرداخت کرده است و خواندگان نتوانسته‌اند به تعهدات خود عمل نمایند. وکیل خوانده بیان می‌کند که واریز دلارها توسط خواهان می‌بایست در تاریخ ۱۳۹۹/۰۵/۱۴ انجام می‌شد اما در ۴۰ دقیقه بامداد ۱۳۹۹/۰۵/۱۵ پرداخت شده است؛ لذا این خواهان است که به تعهد خود عمل نکرده است و از طرفی طبق قرارداد اگر متقاضی (خواهان) به تعهد خود در پرداخت به‌موقع دلارها عمل کند و پذیرش دانشگاه نیز محقق شود، مبالغ مزبور توسط خوانده قابل وصول خواهد بود. در غیر این صورت مبالغ مذکور عودت داده خواهد شد. دادگاه ادعای خوانده را رد می‌کند و بیان می‌دارد که تأخیر ۴۰ دقیقه‌ای عرفاً قابل اغماض است و تجمع عوض و معوض در دارایی واحد در قبال نقضی چنین جزئی قابل پذیرش نیست و آن را برخلاف حسن‌نیت می‌داند؛ لذا بر این اساس شرط مندرج در قرارداد را شرط فاسخ تلقی کرده و حکم به تأیید انفساخ قرارداد و استرداد وجوه ارزی می‌دهد.[۲]

نتیجه‌گیری

در تخلف و نقض تعهدات قراردادی، اعم از اینکه در خصوص عوضین اصلی قرارداد تخلف جزئی رخ بدهد و یا اینکه این تخلف ناظر به شروط مندرج در قرارداد باشد، به نظر می‌رسد که همچون حقوق حاکم بر بسیاری از کشورها می‌بایست از اصل همه یا هیچ دست برداشت و با دید واقع‌گرایانه نقض عهد انجام‌شده را بررسی کرده و در خصوص عمده یا ناچیز بودن آن بنا بر قضاوت عرف، حکم به تأیید فسخ و یا عدم تأیید فسخ قرارداد صادر کرد. در موردی که در تسلیم مبیع یا ثمن اگرچه در قرارداد برای آن زمانی معین تعیین شده است و صدق وحدت مطلوب نکرده، در صورت تأخیر جزئی یک یا چندروزه بنا بر نوع پرونده و نظر عرف می‌توان تخلف مزبور را قابل اغماض دانسته و دادگاه از تأیید حکم فسخ خودداری ورزد. همچنان‌که در حقوق کشورهای مختلف از

۱. شعبهٔ ۳۳ دادگاه تجدیدنظر فارس، دادنامه شماره ۱۴۰۳۱۲۳۹۰۰۱۱۰۲۵۶۶۴، مورخ ۱۴۰۳/۱۰/۱۵

۲. شعبهٔ ۷ دادگاه عمومی حقوقی تبریز، دادنامه شماره ۱۴۰۳۳۰۳۹۰۰۰۷۱۹۸۵۴۷، مورخ ۱۴۰۳/۰۷/۱۶

جمله حقوق فرانسه و آمریکا در مواردی دادگاه‌ها در مواجهه با نقض جزئی، فسخ قرارداد را نپذیرفته‌اند، در حقوق ایتالیا این امر فارغ از آرای دادگاه‌ها در اصلاحات بعدی قانون مدنی نیز منعکس شده است و در کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا نیز میان نقض اساسی و غیراساسی قرارداد، تفکیک وجود دارد و هر یک دارای ضمانت اجراهای خاص خود است.

از طرف دیگر، همچنان‌که بیان شد اگر در ستون تعهدات یکی از طرفین قرارداد تعهدات فراوانی درج شده باشد که هم برخی شروط و تعهدات مهم را در بر گیرد و هم شروط بی‌اهمیت و ناچیز را و برای نقض هر یک از تعهدات حق فسخ پیش‌بینی‌شده باشد، در این صورت می‌بایست حق فسخ مزبور را ناظر به شروط مهم و دارای اهمیت دانست؛ در این خصوص فارغ از قضاوت عرف، همچنان‌که گفته شد، نوع پرونده و نوع نگاه طرفین به تعهدات و شروط قراردادی نیز کمک‌کننده دادرس در تعیین تکلیف دعوای فسخ خواهد بود.

منابع

ابهری، حمید. (۱۳۹۱). مبانی فقهی و حقوقی خیار عیب در عقد بیع و اجاره. مطالعات حقوق خصوصی، ۴۲(۲)، ۱ـ۱۹. https://doi.org/10.2059/jlq.2012.29886

ابوبکر الصدیق محمد حسان، منی. (۲۰۱۹). فسخ العقد بالإرادة المنفردة دراسة تحلیلیة فی ضوء قانون العقود الفرنسی المعدل ۲۰۱۶. روح القوانین، ۳۱(۸۵)، ۲ـ۱۷۸. https://doi.org/10.21608/las.2019.161370

اسفندیار، عبدالله، مافی، همایون و فلاح خاریکی، مهدی. (۱۴۰۳). مطالعه نقض اساسی در کنوانسیون ۱۹۸۰ وین با نگاهی به حقوق ایران. مطالعات فقه اقتصادی، ۶(۵)، ۹۵۷ـ۹۷۴. https://doi.org/10.22034/ejs.2024.444807.1708

جعفری‌تبار، حسن. (۱۳۹۶). دیو در شیشه. تهران: نگاه معاصر.

حسینی مراغی، سید میر عبدالفتاح. (۱۴۲۹ق). العناوین (چاپ سوم). قم: مؤسسة النشر الإسلامی.

دارویی، عباسعلی. (۱۳۹۳). فسخ به‌جهت نقض قرارداد (فسخ ابتدایی). مطالعات فقه و حقوق اسلامی، ۶(۱۰)، ۱۱۷ـ۱۴۴. https://doi.org/10.22075/feqh.2017.1912

سبحانی، جعفر. (۱۴۲۳ق). دراسات موجزة فی الخیارات و الشروط (چاپ اول). قم: المرکز العالمی للدراسات الإسلامیة.

شیروی، عبدالحسین. (۱۳۸۳). خیار تعذر تسلیم در فقه امامیه. مقالات و بررسی‌ها، ۳۷(۴)، ۹۱ـ۱۱۰.

طالب احمدی، حبیب. (۱۳۹۳). نقض اساسی قرارداد در معاهده بیع بین‌المللی کالا. مطالعات حقوقی (علوم اجتماعی و انسانی شیراز)، ۶(۱)، ۱۱۱ـ۱۴۶. https://sid.ir/paper/223544/fa

عبدی‌پور فرد، ابراهیم و رضایی، روح‌الله. (۱۴۰۲). جُستاری تطبیقی در تأثیر «نقض عامدانه» قرارداد بر امکان فسخ قرارداد (بررسی نظام‌های حقوقی کامن‌لا، رومی-ژرمنی و حقوق ایران). پژوهش‌های حقوق اقتصادی و تجاری، ۱(۴)، ۴۱ـ۷۱. https://doi.org/10.48308/eclr.2024.234976.1054

قاسمی، رسول، مهدوی، سید محمدهادی و نصیران، داوود. (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی مفهوم و معیارهای تشخیص نقض اساسی قرارداد. حقوقی دادگستری، ۸۲(۱۰۱)، ۱۸۷ـ۲۱۱. https://doi.org/10.22106/jlj.2018.31414

قبولی درافشان، سید محمدمهدی، خیری جبر، علی و انصاری، اعظم. (۱۳۹۷). چگونگی اعمال فسخ در فرض نقض تعهدات قراردادی در کنوانسیون بیع بین‌الملل ۱۹۸۰، حقوق ایران و حقوق عراق. مطالعات بین‌المللی، ۱۵(۳)، ۸۹ـ۱۱۴. https://doi.org/10.22034/isj.2018.89600

محقق داماد، سید مصطفی. (۱۳۷۱). اصل لزوم در عقود و مجاری آن در فقه امامیه. تحقیقات حقوقی، ۱(۱۶)، ۴۵ـ۷۹.

محقق داماد، سید مصطفی. (۱۴۰۶ق). قواعد فقه (ج ۲). تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.

مظلوم رهنی، علیرضا و عابدینی، شهرام. (۱۳۹۸). تسامح حقوقی در اندیشه استاد جعفری لنگرودی. تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی، ۲(۳)، ۳۳۳ـ۳۴۷. https://doi.org/10.22034/law.2019.239601

میرزانژاد جویباری، اکبر. (۱۳۸۱). بحثی پیرامون مفهوم نقض اساسی قرارداد در کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا (۱۹۸۰ وین) با مطالعه تطبیقی. دانشکده حقوق و علوم سیاسی، (۵۸)، ۲۵۵ـ۲۷۹.

نعمت‌اللهی، اسماعیل و فاطمیون، سید محمدجواد. (۱۳۹۸). تبیین مفهوم نقض اساسی و عدم اجرای اساسی قرارداد (در کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا ۱۹۸۰، سایر اسناد بین‌المللی و مقایسه با حقوق ایران). پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، ۶(۴)، ۱۵۹-۱۹۰. https://doi.org/10.22091/csiw.2019.3808.1480

References

Abharī, Ḥamīd. (1391 SH [2012/2013 CE]). Mabānī-yi fiqhī va ḥuqūqī-yi khiyār-i ʿayb dar ʿaqd-i bayʿ va ijārah [Jurisprudential and legal foundations of the option of defect in contracts of sale and lease]. *Muṭālaʿāt-i Ḥuqūq-i Khuṣūṣī* [Private Law Studies], 42(2), 1–19. https://doi.org/10.2059/jlq.2012.29886 (in Persian)

Abū Bakr al-Ṣiddīq Muḥammad Ḥassān, Munā. (2019). Faskh al-ʿaqd bi-al-irādah al-munfaridah: Dirāsah taḥlīlīyah fī ḍawʾ Qānūn al-ʿUqūd al-Faransī al-muʿaddal 2016 [Unilateral termination of contract: An analytical study in light of the amended French Contract Law of 2016]. *Rūḥ al-Qawānīn* [Spirit of Laws], 31(85), 2–178. https://doi.org/10.21608/las.2019.161370 (in Arabic)

Isfandiyār, ʿAbd Allāh, Māfī, Humāyūn, & Fallāḥ Khārīkī, Mahdī. (1403 SH [2024/2025 CE]). Muṭālaʿah-yi naqḍ-i asāsī dar Kunvānsiyūn-i 1980-i Viyan bā nigāhī bih ḥuqūq-i Īrān [A study of fundamental breach in the 1980 Vienna Convention with a look at Iranian law]. *Muṭālaʿāt-i Fiqh-i Iqtiṣādī* [Economic Jurisprudence Studies], 6(5), 957–974. https://doi.org/10.22034/ejs.2024.444807.1708 (in Persian)

Jaʿfarī-Tabār, Ḥasan. (1396 SH [2017/2018 CE]). *Dīv dar shīshah* [The genie in the bottle]. Tehran: Nigāh-i Muʿāṣir. (in Persian)

Ḥusaynī Marāghī, Sayyid Mīr ʿAbd al-Fattāḥ. (1429 AH [2008/2009 CE]). *Al-ʿAnāwīn* [The headings] (3rd ed.). Qom: Muʾassasat al-Nashr al-Islāmī. (in Arabic)

Dārūyī, ʿAbbās-ʿAlī. (1393 SH [2014/2015 CE]). Faskh bih-jihat-i naqḍ-i qarārdād (faskh-i ibtidāyī) [Termination due to breach of contract (unilateral termination)]. *Muṭālaʿāt-i Fiqh va Ḥuqūq-i Islāmī* [Studies in Islamic Jurisprudence and Law], 6(10), 117–144. https://doi.org/10.22075/feqh.2017.1912 (in Persian)

Subḥānī, Jaʿfar. (1423 AH [2002/2003 CE]). *Dirāsāt mūjazah fī al-khiyārāt wa-al-shurūṭ* [Brief studies on options and stipulations] (1st ed.). Qom: Al-Markaz al-ʿĀlamī lil-Dirāsāt al-Islāmīyah. (in Arabic)

Shīravī, ʿAbd al-Ḥusayn. (1383 SH [2004/2005 CE]). Khiyār-i taʿadhdhur-i taslīm dar fiqh-i Imāmīyah [The option of impossibility of delivery in Imāmī jurisprudence]. *Maqālāt va Barrasī-hā* [Articles and Reviews], 37(4), 91–110. (in Persian)

Ṭālib Aḥmadī, Ḥabīb. (1393 SH [2014/2015 CE]). Naqḍ-i asāsī-yi qarārdād dar Muʿāhadah-yi Bayʿ-i Bayn al-Milalī-yi Kālā [Fundamental breach of contract in the Convention on Contracts for the International Sale of Goods]. *Muṭālaʿāt-i Ḥuqūqī (ʿUlūm-i Ijtimāʿī va Insānī-yi Shīrāz)* [Legal Studies (Social Sciences and Humanities of Shiraz University)], 6(1), 111–146. https://sid.ir/paper/223544/fa (in Persian)

ʿAbdī-Pūr Fard, Ibrāhīm, & Riḍāyī, Rūḥ Allāh. (1402 SH [2023/2024 CE]). Justārī taṭbīqī dar taʾthīr-i "naqḍ-i ʿāmidānah"-yi qarārdād bar imkān-i faskh-i qarārdād (barrasī-yi niẓām-hā-yi ḥuqūqī-yi Kāman-Lā, Rūmī-Zhirmanī va ḥuqūq-i Īrān) [A comparative inquiry into the effect of "deliberate breach" of contract on the possibility of contract termination (examining Common Law, Romano-Germanic, and Iranian legal systems)]. *Pizhūhish-hā-yi Ḥuqūq-i Iqtiṣādī va Tijārī* [Economic and Commercial Law Research], 1(4), 41–71. https://doi.org/10.48308/eclr.2024.234976.1054 (in Persian)

Qāsimī, Rasūl, Mahdavī, Sayyid Muḥammad-Hādī, & Naṣīrān, Dāvūd. (1397 SH [2018/2019 CE]). Barrasī-yi taṭbīqī-yi mafhūm va miʿyār-hā-yi tashkhīṣ-i naqḍ-i asāsī-yi qarārdād [A comparative study of the concept and criteria for determining fundamental breach of contract]. *Ḥuqūqī-yi Dādgustarī* [Judiciary Law Journal], 82(101), 187–211. https://doi.org/10.22106/jlj.2018.31414 (in Persian)

Qabūlī Darafshān, Sayyid Muḥammad-Mahdī, Khayrī Jabr, ʿAlī, & Anṣārī, Aʿẓam. (1397 SH [2018/2019 CE]). Chigūnagī-yi iʿmāl-i faskh dar farḍ-i naqḍ-i taʿahhudāt-i qarārdādī dar Kunvānsiyūn-i Bayʿ-i Bayn al-Milal-i 1980, ḥuqūq-i Īrān va ḥuqūq-i ʿIrāq [The manner of exercising termination in the event of breach of contractual obligations in the 1980 International Sales Convention, Iranian law, and Iraqi law]. *Muṭālaʿāt-i Bayn al-Milalī* [International Studies Journal], 15(3), 89–114. https://doi.org/10.22034/isj.2018.89600 (in Persian)

Muḥaqqiq Dāmād, Sayyid Muṣṭafā. (1371 SH [1992/1993 CE]). Aṣl-i luzūm dar ʿuqūd va majārī-yi ān dar fiqh-i Imāmīyah [The principle of bindingness in contracts and its applications in Imāmī jurisprudence]. *Taḥqīqāt-i Ḥuqūqī* [Legal Research], 1(16), 45–79. (in Persian)

Muḥaqqiq Dāmād, Sayyid Muṣṭafā. (1406 AH [1985/1986 CE]). *Qavāʿid-i fiqh* [Legal maxims of Islamic jurisprudence] (Vol. 2). Tehran: Markaz-i Nashr-i ʿUlūm-i Islāmī. (in Persian)

Maẓlūm Rahnī, ʿAlī-Riḍā, & ʿĀbidīnī, Shahrām. (1398 SH [2019/2020 CE]). Tasāmuḥ-i ḥuqūqī dar andīshah-yi Ustād Jaʿfarī Langarūdī [Legal tolerance in the thought of Professor Jaʿfarī Langarūdī]. *Taḥqīq va Tawsiʿah dar Ḥuqūq-i Taṭbīqī* [Research and Development in Comparative Law], 2(3), 333–347. https://doi.org/10.22034/law.2019.239601 (in Persian)

Mīrzānizhād Jūybārī, Akbar. (1381 SH [2002/2003 CE]). Baḥthī pīrāmūn-i mafhūm-i naqḍ-i asāsī-yi qarārdād dar Kunvānsiyūn-i Bayʿ-i Bayn al-Milalī-yi Kālā (1980-i Viyan) bā muṭālaʿah-yi taṭbīqī [A discussion on the concept of fundamental breach of contract in the Convention on the International Sale of Goods (1980 Vienna) with a comparative study]. *Dānishkadah-yi Ḥuqūq va ʿUlūm-i Siyāsī* [Faculty of Law and Political Science], (58), 255–279. (in Persian)

Niʿmat-Allāhī, Ismāʿīl, & Fāṭimīyūn, Sayyid Muḥammad-Javād. (1398 SH [2019/2020 CE]). Tabyīn-i mafhūm-i naqḍ-i asāsī va ʿadam-i ijrā-yi asāsī-yi qarārdād (dar Kunvānsiyūn-i Bayʿ-i Bayn al-Milalī-yi Kālā 1980, sāyir-i asnād-i bayn al-milalī va muqāyasah bā ḥuqūq-i Īrān) [Elucidating the concept of fundamental breach and fundamental non-performance of contract (in the 1980 International Sale of Goods Convention, other international instruments, and comparison with Iranian law)]. *Pizhūhish-i Taṭbīqī-yi Ḥuqūq-i Islām va Gharb* [Comparative Research on Islamic and Western Law], 6(4), 159–190. https://doi.org/10.22091/csiw.2019.3808.1480 (in Persian)

Cohen, A. B. (1997). Reviving Jacob and Youngs, Inc. v. Kent: Material breach doctrine reconsidered. *Villanova Law Review*, *42*(1), 65–104.

Collins, H. (2003). *The law of contract* (4th ed.). Cambridge University Press.

Crowell, T. (2012). *The pocket lawyer for filmmakers: A legal toolkit for independent producers*. Routledge.

DiMatteo, L. A., Infantino, M., Wang, J., & Monaco, P. (2021). Once more unto the breach: A comparative analysis of the meaning of breach in contract law. *Transnational Law & Contemporary Problems*, *31*(1), 33–88.

Ferrari, F., Flechtner, H. M., & Brand, R. A. (Eds.). (2004). *The draft UNCITRAL digest and beyond: Cases, analysis and unresolved issues in the UN sales convention* (Vol. 1). Sellier European Law Publishers.

Issa, M. R. (2018). *Breach of contract of employment cases: An examination of common law on compensation*. Al Manhal.

Jenkins, D. (1969). The essence of the contract. *The Cambridge Law Journal*, *27*(2), 251–272.

Moens, G. (2003). *International trade and business law review* (Vol. 8). Routledge.

Mulcahy, L., & Tillotson, J. (2004). *Contract law in perspective* (4th ed.). Routledge-Cavendish.

Randall, J. (2014). Express termination clauses in contracts. *The Cambridge Law Journal*, *73*(1), 113–141.

Ryan, D. P. (2009). *Essential principles of contract and sales law in the Northern Pacific: Federated States of Micronesia, the Republics of Palau and the Marshall Islands, and United States territories and political entities*. University of Nevada, Reno.

Stone, R., & Devenney, J. (2019). *The modern law of contract* (13th ed.). Routledge.

Thorpe, C., & Bailey, J. (1996). *Commercial contracts: A practical guide to deals, contracts, agreements and promises*. Woodhead Publishing.